

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНИХ НАУК У ЦАРИНІ ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Білоус В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Цей рік має шанс увійти в історію становлення правоохоронних органів України як рік інтенсивного освоєння повітряного простору й упровадження «аерокриміналістики». Так, 26 січня 2018 р. Міністр внутрішніх справ України А. Аваков анонсував створення вертолітного загону служби реагування, близько 55 вертольотів якого вже незабаром повинні забезпечити покриття всієї території країни. Починаючи від реагування на надзвичайні ситуації, виклики кримінального характеру та закінчуючи транспортуванням з віддалених регіонів до лікувальних закладів громадян, які потребує невідкладної медичної допомоги. Передбачається, що спеціалісти цього вертолітного загону будуть оперативно реагувати та співпрацювати з Національною поліцією та Національною гвардією у випадку надзвичайних ситуацій з кримінальною складовою [1]. І вже 23 березня 2018 р. відбулося підписання Заяви про наміри щодо розвитку двостороннього співробітництва між МВС України та Міністерством Європи і закордонних справ Франції, у результаті якого в найближчій перспективі вертолітний парк МВС України мають поповнити 55 гелікоптерів «Airbus Helicopters» моделей H125, H145 та H225, що допомагатимуть нести службу Державній службі з надзвичайних ситуацій, Національній гвардії, Національній поліції та Державній прикордонній службі України. Основними завданнями вертолітних підрозділів МВС визначено: порятунком та громадський порядок, розслідування злочинів, антитерористичні та спеціальні місії, охорона державного кордону й безпека на дорогах [2].

У зарубіжній науковій літературі також наголошується на тому, що основним засобом, з точки зору забезпечення оперативно-службових і службово-бойових завдань, що виконуються авіаційними підрозділами МВС, були і поки що залишаються легкі вертольоти (злітна маса 1,5-3,5 т), оснащені спеціальним бортовим поліцейським обладнанням. Такі літальні апарати є універсальними у застосуванні, дозволяють здійснювати планові вильоти на патрулювання, втручатися у ситуацію при

загостренні обстановки на землі, оперативно супроводжувати об'єкт, впливати на нього за допомогою світлової та акустичної систем, управляти і координувати діяльність наземних екіпажів патрульної служби. У частині прямих експлуатаційних витрат до певного часу легкі пілотовані вертольоти могли конкурувати з середніми безпілотними літальними апаратами (далі – БпЛА). Однак ситуація кардинально змінилася з появою безпілотників класу міні та мікро [3, с. 47].

Саме такі БпЛА вертолітного та літакового типу сьогодні використовуються у службовій діяльності Національної поліції України (далі – НПУ). За повідомленням засобів масової інформації з посиланням на Голову НПУ С. М. Князева, станом на початок 2018 р. на озброєнні Національної поліції України вже перебувало 2,5 тис. безпілотних літальних апаратів [4]. Однак, у відповідь на наш запит Управління організації діяльності підрозділів поліції на воді та повітряної підтримки НПУ своїм листом від 19.03.2018 р. № 108/34/01-2018 р. уточнило, що таке повідомлення є помилковим, адже йдеться не про кількість власне БпЛА, а про «кількість годин нальоту поліцейськими органів та підрозділів Національної поліції України, які у своїй діяльності використовують БпЛА».

Значний позитивний досвід використання БпЛА вже накопичено й у галузі охорони державного кордону. Адже сучасна геополітична ситуація вимагає від охоронців державних рубежів України гострого зору, сталевих м'язів і миттєвої реакції у поєднанні з сучасними технологіями. Саме тому, за твердженням директора Департаменту охорони державного кордону Адміністрації Держприкордонслужби України А. Махнюка, «інтелектуальний кордон» передбачає оснащення кожного мобільного підрозділу безпілотним авіаційним комплексом у складі щонайменше двох БпЛА і станції керування. Для їх застосування організовано підготовку персоналу на базі Навчального центру підготовки молодших спеціалістів Державної прикордонної служби України імені генерал-майора І. Момота [5]. За рік функціонування цього центру підготовлено сім екіпажів безпілотних літальних комплексів, якими станом на 30 січня 2018 р. без втрати жодного літального апарату виконано 446 польотів, загальний наліт яких, спрямований на моніторинг повітряного простору з охорони державного кордону, склав 362 години [6].

Співробітники Держприкордонслужби використовують безпілотники з метою патрулювання з повітря лінії державного кордону та контрольованих прикордонних районів, протидії незаконному переміщенню осіб через державний кордон, незаконній міграції, а також незаконному переміщенню зброї, засобів терору, наркотичних речовин, матеріалів і предметів, заборонених до переміщення через державний кордон та іншої протиправної діяльності на державному рубежі. До 2017 р. це були БпЛА, що переважно надавалися волонтерами та в рамках міжнародної технічної допомоги. Вони стали в нагоді, однак за багатьма параметрами не відповідали потребам Держприкордонслужби [5]. Тому 19 липня 2017 р. на ділянці відділу «Лужанка» Мукачівського прикордонного загону було здійснено перший запуск безпілотника, що входить до складу безпілотного авіаційного комплексу «Spectator-M» українського виробництва. Використання таких авіаційних одиниць дозволяє здійснювати обстеження віддалених районів та виконувати завдання, що потребують обстеження у важкодоступних місцях, особливо у гористій місцевості Закарпаття. До запуску та керування БпЛА допускаються особи, які пройшли спеціальне теоретичне та практичне навчання. Здебільшого безпілотники комплексу «Spectator-M» використовуються для ведення тепловізійного та відеоспостереження. Результати таких спостережень фіксуються наземною станцією управління та передаються до центру управління службою, що дозволяє прикордонникам оперативніше реагувати на прояви протиправної діяльності на кордоні [7].

30 січня 2018 р. під час розширеного виїзного засідання Колегії Державної прикордонної служби України Міністр внутрішніх справ України А. Аваков вручив співробітникам Держприкордонслужби сертифікати ще на 5 безпілотних авіаційних комплексів вітчизняного виробництва, до складу яких входить 15 літальних апаратів. При цьому безпілотники оснащені цифровими захищеними каналами зв'язку та модернізованим моніторинговим обладнанням. Всього у Держприкордонслужбі налічується 12 комплексів, до яких входить 36 безпілотних літальних апаратів. Із них на цей час прикордонне відомство вже внесло до реєстру державних повітряних суден 21 БпЛА. Саме завдяки безпілотникам є можливість з високою точністю відслідковувати обстановку на місцевості, виявляти та оперативно затримувати осіб, які займаються протиправною діяльністю на державному кордоні як на суходолі, так і на водній ділянці. Новітня техніка дозволила значно підвищити ефективність під час виконання завдань з охорони кордонів держави та лінії розмежування в межах Донецької та Луганської областей [8]. Відомі поодинокі випадки успішного використання БпЛА й у діяльності деяких інших органів державної влади.

Однак, широкомасштабному й системному впровадженню БпЛА в діяльність усіх без виключення складових сектору безпеки і оборони перешкоджає широкий спектр не вирішених до тепер проблем нормативно-правового, наукового, методичного, матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Зокрема, зарегульованість використання повітряного простору України архаїчними приписами, згідно з якими дозвол на виконання польотів для проведення аерофотозйомки видається Генеральним штабом Збройних Сил або Державіаслужбою за погодженням з останнім, зводить нанівець можливість застосування аерофотозйомки при провадженні гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, результативність яких корелює невідкладності виконання та необхідності запобігання можливим витокам інформації. А врегулювання на теперішній час правил виконання польотів безпілотними авіаційними комплексами виключно державної авіації України [9] у сукупності з тривалим зволіканням щодо ухвалення Положення та процедур про забезпечення безпеки польотів повітряних суден авіації загального призначення, спортивних, аматорських та безпілотних літальних апаратів, позбавляє слідчого, прокурора, суд можливості залучати в межах ст. 71 КПК України спеціалістів з власними (не державними) БпЛА. Не розвиненість інститутів страхування самих безпілотників, а також цивільно-правової відповідальності їх власників пригнічує ініціативу щодо використання БпЛА навіть при наявності останніх.

Тому, на наше глибоке переконання, актуальним напрямом розвитку юридичних наук різних галузей є всебічне врегулювання правовідносин з проектування, виробництва та експлуатації новітніх систем штучного інтелекту і робототехніки, у т. ч. безпілотних літальних апаратів, з урахуванням чинних і перспективних принципів і стандартів ЄС і НАТО. Нормативно-правовою основою для наукової і науково-технічної діяльності в інтересах безпеки і оборони повинно стати національне законодавство, яке узгоджуватиметься з загальним напрямом розвитку законодавства ЄС, що полягає в мінімізації ризиків, пов'язаних із використанням дронів, при одночасному запобіганні стримуванню розвитку безпілотників та їх застосування в різних галузях господарства. Розроблення ж проектів нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів у сфері створення та використання БпЛА мають обов'язково враховуватися останні наукові рекомендації криміналістики, спрямовані на задоволення нагальних і перспективних потреб щодо збирання криміналістично значущої інформації з повітря. Засобом вивчення та задоволення останніх повинен бути повсякчасний

відкритий діалог учених, розробників, виробників та експлуатантів науково-технічних засобів.

Література:

1. Арсен Аваков: У 2018 році в Україні запрацює вертолітний загін служби реагування [Електронний ресурс] / Департамент комунікації МВС України. – 2018, 26 січня. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>.

2. Арсен Аваков: Україна та Франція розпочали великий вертолітний проект Електронний ресурс] / Департамент комунікації МВС України. – 2018, 23 березня. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>.

3. Кубасов И. А. Анализ технических решений в области организации оперативной радиосвязи и особенности использования беспилотных летательных аппаратов в интересах органов внутренних дел Российской Федерации / И. А. Кубасов, Г. Ю. Пучков // Известия ЮФУ. Технические науки – № 3. – 2012. – С. 41–48.

4. На озброєні поліції України перебуває 2,5 тис. безпілотників [Електронний ресурс] // Українські Національні Новини. – 2018, 27 січня. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua>.

5. «Інтелектуальний кордон» – адекватна відповідь сучасним викликам [Електронний ресурс] / Державна прикордонна служба України. – 2016, 11 листопада. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua>.

6. Безпілотники українських прикордонників за рік здійснили понад 400 польотів [Електронний ресурс] // Українські Національні Новини. – 2018, 30 січня. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua>.

7. Прикордонники Мукачівського загону в охороні кордону почали використовувати безпілотники вітчизняного виробництва [Електронний ресурс] / Державна прикордонна служба України. – 2017, 19 липня. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua>.

8. Міністр внутрішніх справ вручив прикордонникам сертифікати на безпілотні комплекси [Електронний ресурс] / Державна прикордонна служба України. – 2018, 30 січня. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua>.

9. Про затвердження Правил виконання польотів безпілотними авіаційними комплексами державної авіації України: наказ Міністерства оборони України від 08.12.2016 р. № 661 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

International scientific-practical conference «The development of legal sciences: problems and solutions»: Conference Proceedings, April 27–28. Kaunas: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2018. 184 pages.

ORGANIZING COMMITTEE:

Juozas Augutis, Dr. Hab., Professor, Rector, Vytautas Magnus University, Lithuania;

Prof. Dr. Gracienne Lauwers, Vice-Dean for Europeanization, Vytautas Magnus University, Lithuania;

Kostiantyn Shaposhnykov, Professor, Head of Black Sea Research Institute of Economy and Innovation, Ukraine;

Paweł Dziekanski, Associate Professor, Professor of Department of Law, Administration and Management, State University of Jan Kochanowski, Poland.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.